

УДК / UDC: 351.746.1:004:316.77

DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2026.1\(56\).357248](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2026.1(56).357248)**Людмила Володимирівна Заславська**

Державна наукова установа “Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України”.

Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6951-2627>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Анотація: У статті досліджується сучасний стан інституційного та нормативно-правового регулювання інформаційної культури в Україні в умовах цифрової трансформації суспільства. Здійснено систематизацію нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері інформаційної культури, зокрема у галузях інформаційного законодавства, культури, освіти і науки, медіасфери, а також інформаційної та кібербезпеки. Розкрито роль інституційної системи суб'єктів публічної влади у формуванні державної політики в цій сфері. Обґрунтовується комплексний характер інформаційної культури, що формується на перетині регулювання доступу до інформації, розвитку інформаційних прав та формування інформаційних і цифрових компетентностей громадян. Особливу увагу приділено медіаграмотності як ключовому елементу інформаційної культури в умовах інформаційного протиборства, ризиків дезінформації та спеціальних інформаційно-психологічних операцій.

Ключові слова: інформаційна культура, цифрова трансформація, інформаційне право, медіаграмотність, цифрова грамотність, інформаційні компетентності, доступ до інформації, персональні дані, інформаційні права, інформаційне суспільство.

Liudmyla V. Zaslavska

State Scientific Institution "Institute of Information, Security and Law of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine"

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6951-2627>

REGULATORY AND INSTITUTIONAL SUPPORT OF INFORMATION CULTURE IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION

Summary: The article examines the current state of institutional and regulatory frameworks governing information culture in Ukraine in the context of society's digital transformation. A systematization of legal acts regulating social relations in the field of information culture has been carried out, particularly in the areas of information legislation, culture, education and science, the media sphere, as well as information and cybersecurity. The role of the institutional system of public authorities in shaping state policy in this field is revealed. The comprehensive nature of information culture is substantiated, as it is formed at the intersection of regulating access to information, developing information rights, and fostering citizens' information and digital competencies. Special attention is paid to media literacy as a key element of information culture in the conditions of information confrontation, risks of disinformation, and special information-psychological operations.

Keywords: *information culture, digital transformation, information law, media literacy, digital literacy, information competencies / information skills, access to information, personal data, information rights, information society.*

Постановка проблеми.

Сьогодні, як ніколи, є вкрай актуальним для сучасної людини високий рівень розвитку інформаційної культури, яка в свою чергу включає ціннісне ставлення до інформації: як її створювати, поширювати та використовувати відповідально і безпечно. Для світу, де панує інформаційна агресія і насилля, стрімкий розвиток технологій, зокрема технологій штучного інтелекту, повсюдна трансформація і цифровізація різнобічних процесів, а також перевантаження різного роду інформацією мозку людини, - інформаційна культура, інформаційна стійкість, медіаграмотність, критичне мислення мають бути на високому рівні в кожного. Для українців ці навички є ще більш необхідними, оскільки Україна перебуває в стані інформаційної війни, а різноманітні маніпуляції з інформацією, інформаційно-психологічні операції (далі - ПІСО), дипфейки та ін., можуть впливати не лише на психологічний стан людей, але й на безпековий стан суспільства і держави.

В умовах глобалізації, медіа стали одним із ключових чинників формування світогляду, соціальної поведінки та культурних орієнтирів людини. Саме тому медіаграмотність розглядається не лише як практичний інструмент роботи з інформацією, а й як важливий елемент інформаційної культури, що забезпечує здатність критично оцінювати медіаконтент, усвідомлювати його вплив та використовувати інформаційні ресурси відповідально.

Інформаційна культура охоплює систему знань, навичок та цінностей, які визначають ставлення людини до інформації та способи її використання. У цьому контексті медіаграмотність виступає складовою, що сприяє розвитку критичного мислення, формуванню інформаційної безпеки та підвищенню рівня соціальної активності. Вона стає необхідною умовою для інтеграції особистості у сучасний інформаційний простір, де обсяг даних постійно зростає, а їх якість та достовірність потребують ретельної перевірки.

Актуальність дослідження медіаграмотності як елемента інформаційної культури зумовлена потребою у вихованні свідомого користувача медіа, здатного не лише споживати інформацію, а й активно брати участь у її створенні та поширенні. Це особливо важливо для молодого покоління, яке формується в умовах цифрової реальності та має навчитися орієнтуватися у складному інформаційному середовищі.

Розвиток медіаграмотності в Україні критично важливий для забезпечення інформаційної безпеки та сприяння громадянській освіті, особливо в умовах війни, коли країна має справу з масштабними інформаційними атаками та дезінформацією. Поширення фейків, спрямованих на піддрив довіри до державних інституцій та створення паніки серед населення, потребує ефективних просвітницьких ініціатив і протидії через інформаційні кампанії [1, с.10].

Результати аналізу наукових публікацій.

У своїх наукових працях проблематикою дослідження інформаційної культури та її складових займалися такі вітчизняні науковці як: Красноступ Г.М., Баранов О.А., Головка О., Беляков К.І., Шопіна І.М., Уханова Н.С., Онопрієнко С.Г., Дзьобань О.П. та ін.

Водночас, потребує додаткового дослідження та висвітлення питання визначення на законодавчому рівні стратегічних цілей та завдань, спрямованих на підвищення інформаційної культури, цифрової та медіаграмотності населення.

Метою статті є дослідження організаційно-правових засад забезпечення інформаційної культури та медіаграмотності в контексті цифрової трансформації в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Часто термін “інформаційна культура” розуміється як сукупність знань, навичок та компетентностей суб’єкта при роботі з інформацією. Однак зміст поняття “інформаційна культура” набагато ширший, ніж набір знань та компетентностей особистості. Це поняття на системному рівні охоплює права і свободи людини і громадянина, інформаційні компетентності, просвітницькі проекти, дотичні питання інформаційної безпеки, цифрової грамотності та безпечного поведіння в кіберпросторі. У базі даних “Термінології законодавства” [3] термін “інформаційна культура” відсутній. Проте, сучасний стан нормативно-правового регулювання інформаційної культури в Україні можна простежити в системі законодавчих актів.

Так, у статті 11 Конституції України закріплено, що *“Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України”*, у ст. 36 Основного Закону закріплено *“право на свободу об’єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів”*. Стаття 85 Конституції України встановлює, що до повноважень Верховної Ради України належить затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля (ч.6.). Стаття 92 Конституції України визначає, що виключно законами України визначається 4) порядок застосування мов; 6) засади регулювання освіти, культури; 11) засади утворення і діяльності засобів масової інформації.

Важливим є закріплення у Конституції України прав громадян, пов’язаних зі створенням, поширенням, збереженням та захистом інформації та доступу до знань, зокрема: охорона конфіденційної інформації про особу (стаття 32); право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір (стаття 34); право на освіту (стаття 50); свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв’язку з різними видами інтелектуальної діяльності (стаття 54) [4].

Отже, аналіз положень Конституції України свідчить про те, що попри відсутність законодавчого визначення поняття “інформаційна культура” у спеціалізованих термінологічних базах, її нормативні передумови імпліцитно закладені в системі конституційних принципів і гарантій. Основний Закон закріплює засади розвитку культури, освіти, мовної політики, свободи творчості, діяльності засобів масової інформації, а також комплекс інформаційних прав людини — від доступу до інформації - до захисту конфіденційних даних та інтелектуальної власності. Це дає підстави стверджувати, що інформаційна сфера та процеси створення, поширення, збереження і захисту інформації мають конституційно визначений характер і становлять складову загальної системи культурних, освітніх і правових відносин.

У системному дослідженні правового виміру інформаційної культури в Україні, К. Беляков, С. Онопрієнко та І. Шопіна надають таку дефініцію: “інформаційна культура – це інтегральна цілісність, яка включає світоглядні, ціннісні, когнітивні, комунікативні та інструментальні компоненти життєдіяльності людини, соціальних груп та держави, які у сукупності спрямовані на формування інформаційного суспільства, виступають орієнтиром розвитку інформаційного законодавства і знаходять свій прояв в інформаційній діяльності”.

Далі ці вчені визначають такі складові інформаційної культури: світогляд – це сукупність узагальнених уявлень людини про себе, світ, свої взаємини із світом, про своє місце в світі та своє життєве призначення. Цінність – це поняття, яке вказує на людську соціальну і культурну значимість певних явищ і предметів діяльності. Когнітивна сфера охоплює всі притаманні особистості розумові процеси: сприйняття, пам'ять, формування понять, рішення завдань, уяву та логіку. Сутність *комунікативного компонента* інформаційної культури полягає у виробленні правил взаємодії, які дозволяли б досягти безперешкодного обміну інформацією та максимального розуміння реципієнтом змісту інформаційного повідомлення комунікатора. Інструментальний компонент інформаційної культури пов'язаний із формуванням системи знань, вмінь та навичок щодо збирання, обробки, зберігання та поширення відомостей та даних, використання яких у професійній, громадській та особистих сферах життєдіяльності дозволяє підвищити якість та швидкість досягнення поставлених перед учасниками суспільних відносин цілей [5, с. 36-38].

Спираючись на таку системну класифікацію, ми окреслимо основні законодавчі акти, які охоплюють процес формування інформаційної культури на різних рівнях, зокрема: базові нормативні акти інформаційної сфери Закони України “Про інформацію”, “Про доступ до публічної інформації”, “Про захист персональних даних”, “Про Національну програму інформатизації”, “Про електронні документи та електронний документообіг”; законодавство у сфері культури та збереження культурного фонду: “Про культуру”, “Про бібліотеки і бібліотечну справу”, “Про музеї та музейну справу”, “Про охорону культурної спадщини”, “Про Національний архівний фонд та архівні установи”; нормативні акти у сфері освіти та науки: “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про освіту”; нормативні акти у сфері масового поширення інформації “Про медіа”, “Про рекламу”, “Про видавничу справу”, “Про суспільні медіа України”; законодавство у сфері інформаційної та кібербезпеки протидії дезінформації: “Про санкції”, “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України”.

Систематизація зазначених нормативно-правових актів дає підстави розглядати формування інформаційної культури як багаторівневий правовий процес, що охоплює різні сфери суспільного життя. Базові нормативні акти інформаційної сфери визначають фундаментальні принципи створення, обігу, доступу та захисту інформації, формуючи правові умови для реалізації інформаційних прав громадян. Законодавство у сфері культури та збереження культурного фонду забезпечує інституційні механізми накопичення, збереження та передачі знань і культурних смислів, які становлять змістовну основу інформаційної культури. Нормативні акти у сфері освіти і науки формують інтелектуальне підґрунтя її розвитку через створення умов для продукування, поширення та засвоєння знань. Водночас законодавство щодо масового поширення інформації регулює суспільні комунікації, стандарти медійної діяльності та інформаційної відповідальності, що безпосередньо впливає на якість інформаційного середовища. Окрему групу становлять акти у сфері інформаційної та кібербезпеки, спрямовані на захист інформаційного простору від загроз, зокрема дезінформації та

кіберінцидентів. У сукупності ці групи законодавства формують нормативну основу функціонування інформаційної культури, охоплюючи як процеси створення і поширення інформації, так і механізми її збереження, використання та захисту в сучасному інформаційному суспільстві.

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про культуру” (в редакції від 30.08.2025) “*культура* – це сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти. *Культурний простір* України – сфера, в якій відповідно до законодавства провадиться культурна діяльність та задовольняються культурні, *інформаційні* та дозвіллєві потреби громадян, що охоплює, зокрема, телебачення, радіомовлення, періодичні друковані видання та книговидавничу продукцію, ринок культурних благ, а також культурно-мистецьке середовище. *Культурними благами* є товари та послуги, що виробляються в процесі провадження діяльності у сфері культури для задоволення культурних потреб громадян (книги, художні альбоми, аудіовізуальні твори та їх демонстрування, аудіопродукція (музичні звукозаписи), твори та документи на новітніх носіях інформації, вироби художніх промислів, театральні та циркові вистави, концерти, культурно-освітні послуги тощо)”. [6]

З огляду на багатовимірний характер інформаційної культури, що охоплює широке коло суспільних відносин – від створення та збереження інформаційних ресурсів до функціонування освіти, науки, медіа та систем забезпечення інформаційної безпеки, подальший аналіз потребує певного дослідницького звуження. У межах цієї роботи доцільно зосередити увагу на одному з ключових елементів формування інформаційної культури – медіаграмотності. Саме медіаграмотність безпосередньо пов’язана зі здатністю людини орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі, критично оцінювати зміст інформаційних повідомлень, розрізняти достовірну інформацію та маніпулятивні або дезінформаційні наративи, а також відповідально створювати й поширювати інформаційний контент.

На думку вчених О. Баранова та О. Головка, можна виокремити дві основні причини потужного впливу на індивідуальну та колективну свідомість інформації, що заповнює медіапростір.

По-перше, у багатьох людей сформована усвідомлена звичка довіряти змісту інформаційних повідомлень, які продукуються телебаченням та друкованими засобами інформації. Йдеться про інформацію, яка продукується на професійній основі: журналістами, оглядачами та визнаними експертами. В умовах цифрової трансформації така довіра стала пролонгуватись і на аналогічні інформаційні продукти, які потрапляють до людей через безліч цифрових каналів поширення інформації, таких як: Facebook, Instagram, YouTube канали, блоги, новинні, експертні веб-сайти тощо.

По-друге, споживаючи інформацію, яка циркулює в медіапросторі, люди практично не мають можливості верифікувати надзвичайно велику кількість джерел інформації на предмет достовірності, актуальності та надійності. Тому в останні часи є поширеними такі явища як фейки, пропаганда в негативній конотації тощо [7].

Варто зважати на те, що формування інформаційної грамотності є динамічним процесом, який потребує постійного оновлення знань та навичок, особливо з огляду на цифровізацію процесів життєдіяльності суспільства та держави. Медіаграмотність, в свою чергу, охоплює не лише перевірку достовірності фактів, а й сприяє ухваленню

суспільством зважених рішень у кризових ситуаціях та є ключовим інструментом захисту.

Україна вже тривалий час зазнає дезінформаційних атак та інформаційного тиску з боку росії, що становить реальну загрозу інформаційній і національній безпеці. Ефективна протидія цим викликам передбачає прогнозування, оперативне виявлення та спростування неправдивих повідомлень, розвиток стратегічних комунікацій і поширення медіаграмотності.

Російська війна проти України особливо підкреслила значення медіаграмотності як чинника безпеки держави. Паралельно з цим, стрімкий розвиток генеративного штучного інтелекту посилює потребу у медіаграмотності через нові ризики поширення дезінформації [8].

Медіа та інфограмотність є ключовими складовими інформаційної культури особистості, оскільки вони формують здатність критично мислити, усвідомлено сприймати інформаційні потоки, протидіяти маніпуляціям та дезінформації, а також відповідально створювати й поширювати власний контент у цифровому середовищі.

Основними інституціями регулювання інформаційної культури та медіаграмотності є Міністерство культури України, Міністерство освіти і науки (інтеграція медіаосвіти), Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, а також інші інституції, які працюють у сфері інформаційного права.

Міністерство культури України (МКУ) відповідає за державну мовну політику, інформаційну політику, розвиток бібліотек, книговидання, культурної спадщини та цифрових ініціатив. Саме тут формуються стратегічні напрями розвитку інформаційної культури як частини загальної культурної політики держави. МКУ займає важливе місце в системі державного управління і відіграє одну з ключових ролей у захисті національних інтересів нашої країни в інформаційній сфері.

Міністерство культури України активно працює над формуванням інформаційної культури та підвищенням рівня медіаграмотності громадян. У своїй Стратегії розвитку медіаграмотності до 2026 року МКУ ставить за мету посилення стійкості українського суспільства до дезінформації, розвиток критичного мислення та відповідального медіаспоживання. Дана Стратегія висвітлює виклики з якими стикається Україна та її громадяни, серед них:

- поява нових загроз та інструментів впливу з боку Росії, які потребують миттєвої адаптації підходів в умовах війни;
- недостатня кількість сталих ініціатив та програм медіаграмотності ускладнює забезпечення поширення необхідних компетентностей серед усіх аудиторій;
- психоемоційний стан суспільства;
- недостатня кількість регулярних якісних досліджень рівня медіаграмотності суспільства;
- брак досліджень та аналізу аудиторій щодо медіаграмотності перешкоджає адаптації просвітницьких програм до конкретних потреб учасників;
- відсутність зацікавленості популярних медіа у промоції теми медіаграмотності;
- генеративний Штучний інтелект (далі – ШІ) і нові технології створюють нові виклики достовірності інформації та довіри до медіа;
- недостатня поінформованість про важливість та можливості медіаграмотності в середовищі бізнесу;
- низьке охоплення ініціативами з медіаграмотності та відсутність їх належної адаптації для людей старшого віку та мешканців віддалених сільських районів, які

мають обмежений доступ до цифрових технологій і обмежений фізичний доступ до навчальних матеріалів <https://mcsc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/example1622.pdf>

Вважаючи на дані виклики, стратегічні цілі, які ставить перед собою МКУ, такі: інституційна підтримка – створення системної державної політики у сфері медіаграмотності; освітня інтеграція – включення медіаграмотності до програм шкільної та позашкільної освіти; підвищення компетентностей громадян – розвиток навичок перевірки інформації, розпізнавання маніпуляцій; міжсекторальна співпраця – взаємодія держави, громадських організацій, медіа та міжнародних партнерів; інформаційна культура – формування цінностей відповідального використання медіа та цифрових технологій.

Слід відзначити ключову ініціативу МКУ у сфері медіаграмотності – Національний проєкт “Фільтр”, заснований у 2021 році. Проєкт спрямований на навчання громадян навичкам перевірки інформації, розпізнавання маніпуляцій та фейків. “Фільтр” включає освітні кампанії, тренінги та інформаційні ресурси для різних вікових груп. Слід відзначити, що тенденція збільшення кількості учасників щороку зростає, що свідчить про підвищення інтересу суспільства до медіаграмотності та важливість цієї теми в умовах інформаційної війни. Найбільша кількість учасників – молодь 15-19 років (19,5%). Саме ці люди від шкільної лави були охоплені тим чи іншим видом підтримувальних програм та інтервенцій з медіаграмотності як у формальній, так і неформальній освіті. У 2025 році найкраще тест з медіаграмотності пройшли громадяни віком від 20 до 29 років. Цей результат демонструє, що саме люди, які із раннього віку були охоплені програмами з формування медіаграмотності в межах формальної та неформальної освіти, мають найкращий рівень медіаграмотності, що підтверджує доцільність та результативність системного підходу до розвитку критичного мислення й інформаційної стійкості серед дітей та молоді [8].

Окрім основного тесту на платформі “Фільтру” міститься значна кількість проєктів для викладачів, студентів, батьків. Це курси та всеукраїнські уроки з медіаграмотності, методичні посібники, тулкіт “Фейк ≠ факт”, інформаційні ресурси й поради, інтерактивні уроки єдності та медіаграмотності для родин, інноваційна програма “ШІ молодь” та ін.

До основних викликів та недоліків організаційно-правових засад забезпечення інформаційної культури та медіаграмотності МКУ відносить: недостатню кількість сталих програм медіаграмотності, що ускладнює поширення необхідних навичок серед населення. Багато проєктів фінансуються за рахунок короткострокових донорських коштів, що негативно впливає на систематичність розвитку медіаграмотності. Зважаючи на те, що російська загроза є довготривалою в широкій історичній перспективі, навчання медіаграмотності має бути однією з засад державної політики, важливість якої усвідомлює все суспільство [9].

Також має бути баланс між свободою слова та протидією дезінформації. Необхідно забезпечити захист права громадян на доступ до інформації, водночас обмежуючи поширення фейків та пропаганди. До викликів також слід віднести й міжнародну співпрацю та гармонізацію українського законодавства. Україна співпрацює з ЄС, ЮНЕСКО та ПРООН у сфері інформаційної безпеки, а це в свою чергу вимагає узгодження українських норм із міжнародними стандартами.

Надалі відзначимо, що цифрова освіта та медіаграмотність найбільше координуються між двома міністерствами – Мінцифри (цифрові навички) та МКУ (інформаційна культура). Відповідно до Плану Заходів з реалізації Концепції розвитку цифрових компетентностей, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів

України від 3 березня 2021 р. № 167-р, саме ці два міністерства, а також МОН, Мінекономіки та ін. є основними виконавцями заходів, передбачених цим Планом.

У 2020-му стартував проєкт “Дія. Цифрова освіта.”, сьогодні це платформа “Дія.Освіта” – державний освітній проєкт від Міністерства цифрової трансформації України, створений для розвитку цифрових навичок, медіаграмотності та професійної переорієнтації громадян. У 2021 році Мінцифри розробили першу рамку цифрової компетентності для громадян України. Документ був представлений для широкого громадського та експертного обговорення й став основою для державної політики у сфері цифрової освіти та підвищення цифрової грамотності населення. Пізніше на її основі було створено професійні Рамки цифрової компетентності педагогічних та науково-педагогічних працівників, державних службовців, працівників охорони здоров’я та підприємців.

Цифрова компетентність є ключовою в умовах четвертої промислової революції. Цей термін охоплює впевнене, критичне та відповідальне використання і взаємодію з цифровими технологіями для навчання, роботи та участі в суспільному житті. Він охоплює такі поняття, як комп’ютерна, інформаційна грамотність та медіаграмотність, комунікація та співпраця, створення цифрового контенту, безпека (включно із захистом персональних даних у цифровому середовищі та кібербезпекою), а також розв’язання різнопланових проблем і навчання впродовж життя в цифровому суспільстві [10].

Платформа “Дія. Освіта” має досить багате та різноманітне наповнення, яке орієнтоване на розвиток цифрових, професійних та соціальних навичок громадян. Це й освітні серіали та курси, тести та інструменти самооцінки (Цифрограм, Профорієнтаційний тест, Ентреграм), практичні симулятори та тренажери, захист у мережі (інструменти для повідомлення про небажаний чи небезпечний контент), та ін. [13].

Отже, Мінцифри безпосередньо впливає на розвиток інформаційної культури та медіаграмотності, хоча формально стратегічні документи у сфері медіа координує Міністерство культури України. Роль Мінцифри полягає у створенні цифрового середовища, де ці навички стають необхідними для кожного громадянина.

Хоча Стратегія розвитку медіаграмотності до 2026 року була розроблена МКУ, Мінцифри створює інфраструктуру та інструменти, які дозволяють реалізувати цю стратегію на практиці:

- освітні серіали та курси на Дія. Освіта допомагають українцям розпізнавати дезінформацію, перевіряти джерела та формувати критичне мислення.
- співпраця між державними органами (Мінцифри, МКУ), громадськими організаціями та міжнародними партнерами створює комплексний підхід до розвитку медіаграмотності.

Отже, Мінцифри – це практичний “двигун” цифрової трансформації, який забезпечує інструменти та середовище, а Міністерство культури України – стратегічний координатор у сфері медіаграмотності. Проте Мінцифри у своїй діяльності теж стикається з певними викликами та труднощами в регулюванні забезпечення інформаційної культури та медіаграмотності в Україні. Серед основних виділимо: фрагментарність законодавства та відставання від міжнародних стандартів, розмитість повноважень (Мінцифри відповідає за цифрову трансформацію, але питання медіаграмотності частково належать до компетенції Міністерства культури, що створює дублювання та прогалини), обмежені ресурси (фінансування та кадровий потенціал для масштабних програм розвитку інформаційної культури залишаються недостатніми),

низький рівень цифрової грамотності населення (навіть за наявності освітніх платформ, значна частина громадян має базові або нижчі за базові навички).

Слід зазначити, що важливим суб'єктом регулювання інформаційної культури та медіаграмотності є Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, адже вона є конституційним регуляторним органом у сфері телерадіомовлення. Національна рада з питань телебачення і радіомовлення в своїй діяльності та повноваженнях в першу чергу покладається на Закон України "Про медіа" (далі – Закон), саме він спрямований на забезпечення реалізації права на свободу вираження поглядів, права на отримання різнобічної, достовірної та оперативної інформації, на забезпечення плюралізму думок і вільного поширення інформації, на захист національних інтересів України та прав користувачів медіа-сервісів, регулювання діяльності у сфері медіа відповідно до принципів прозорості, справедливості та неупередженості, стимулювання конкурентного середовища, рівноправності і незалежності медіа [11].

Національна рада з питань телебачення і радіомовлення у своєму Плані Реалізації Стратегії діяльності на 2026 рік передбачає:

- здійснення заходів щодо виявлення у інформаційному просторі антиукраїнської пропаганди та інформації, що загрожує національній безпеці України, вжиття відповідних заходів реагування;

- вивчення досвіду європейських регуляторів у забезпеченні захисту дітей від можливого шкідливого впливу медіа;

- здійснення аналізу змісту інформації, яка поширюється суб'єктами у сфері медіа, виявлення фактів поширення інформації, що містить заклики, наративи, висловлювання, спрямовані на розпалювання національної, міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі та ненависті, дискримінацію за ознаками віку, статі, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, інвалідності або за іншими ознаками, вжиття заходів реагування у разі виявлення порушень;

- проведення навчальних заходів для медіакомпаній, необхідних для розвитку критичного мислення, сприйняття інформації, яка надходить до користувачів з різних джерел, визначення маніпулятивних технік та закріплення навичок перевірки фактів;

- співпрацю з державними та місцевими органами, міжнародними та громадськими організаціями, суб'єктами у сфері медіа щодо реалізації проектів з питань медіа- та цифрової грамотності, застосування інструментів штучного інтелекту;

- співпрацю з міжнародними організаціями: повідомлення міжнародних медіарегуляторів та звернення до іноземних провайдерів аудіовізуальних медіа-сервісів на замовлення, провайдерів платформ спільного доступу до інформації щодо обмеження поширення/доступу на території України програм та/або аудіовізуальних творів та/або користувацької інформації, у тому числі користувацького відео, що спрямовані на дискредитацію України, порушують вимоги Закону та/або підпадають під встановлені Законом обмеження щодо змісту інформації у медіа, пов'язані зі збройною агресією. Повідомлення до уповноважених представників пошукових систем з вимогами вилучення у результатах пошуку, що видаються за запитами користувачів, а також в каталогах такої пошукової системи посилань на інформацію, що дискредитує Україну, порушує вимоги Закону та за поширення якої до суб'єкта у сфері медіа застосовано захід реагування.

Ці та багато інших важливих функцій у сфері регулювання інформаційної безпеки, цифро- та медіаграмотності, а відповідно й інформаційної культури має за мету забезпечувати Нацрада. Проте й вона теж зіштовхується з викликами у сфері медіа, визначених Стратегією діяльності Національної ради України з питань телебачення і

радіомовлення на 2024 – 2026 роки, зокрема: нестача професійних кадрів, фінансів та актуального контенту, а також труднощі з відновленням технології та інфраструктури [12].

Висновки:

1) Організаційно-правові засади забезпечення інформаційної культури та медіаграмотності в Україні потребують систематизації, чіткого розподілу компетенцій, гармонізації з європейськими стандартами та створення механізмів моніторингу ефективності. Лише комплексний підхід із залученням державних органів, освітніх інституцій, громадських організацій та міжнародних партнерів дозволить сформувати стійку інформаційну культуру та підвищити рівень медіаграмотності населення.

2) До ключових практичних рекомендацій з питань формування і розвитку інформаційної культури та медіаграмотності можна віднести:

– розробку відповідного базового закону і стратегії, які б комплексно регулювали питання розвитку інформаційної культури та медіаграмотності;

– здійснення чіткого розподілу компетенцій та визначення конкретних функцій Міністерства культури України, Нацради з питань телебачення і радіомовлення у сфері медіаграмотності;

– інтеграція курсів з медіаграмотності у шкільну та університетську освіту;

– збільшення фінансування програм із розвитку інформаційної культури.

3) Для підвищення ефективності протидії інформаційним загрозам пропонується розробити чи уточнити механізми швидкого реагування на поширення дезінформації і пропаганди, підвищення рівня кіберзахисту, а також навчання громадян безпечній поведінці онлайн.

В цілому, наведені висновки і пропозиції не є виключними і передусім спрямовані на посилення правової бази, координацію між інституціями, розвиток освіти та моніторинг ефективності, що дозволить Україні сформувати стійку інформаційну культуру та підвищити рівень медіаграмотності населення.

ПОДЯКИ: Немає

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Немає

Використана література

1. Медіаграмотність та інформаційна стійкість: істотні питання політики. Аналітична записка URL: https://ppv.net.ua/uploads/work_attachments/RES-POL_Media_Literacy_and_Information_Resilience_2025.pdf

2. Заславська Л.В., Радзієвська О.Г Генезис інформаційної культури: історико-правовий аспект. Інформація і право. 4(51)/2024. С. 33-45

3. База даних «Термінологія законодавства» (станом на 05.03.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/termin>

4. Конституція України: Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%B2%D1%80#Text>

5. Інформаційна культура в Україні: правовий вимір. Монографія / К. І. Беляков, С. Г. Онопрієнко, І. М. Шопіна : за заг. ред. К. І. Белякова. – К.: КВІЦ, 2018. – 168 с. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/informaciyna_kultura.pdf

6. Закон України «Про культуру», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>

7. Головка О., Баранов О. Безпека медіапростору в умовах цифрових трансформацій: законодавчі ініціативи чи інформаційна культура? URL:

<https://medialiteracy.org.ua/bezpeka-mediaprostoru-v-umovah-tsyfrovyh-transformatsij-zakonodavchi-initsiatyvy-chy-informatsijna-kultura/>

8. Красноступ Г.М. Правові засади медіаграмотності: від теоретичної концепції до інституціоналізації в державі. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/340404-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-790623-1-10-20251003-1.pdf>

9. Стратегія Міністерства культури та інформаційної політики України з розвитку медіаграмотності на період до 2026 року URL: <https://mesc.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/example1622.pdf>

10. Рамка цифрової компетентності громадян України URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/1/7451-ramka_cifrovoi_kompetentnosti.pdf

11. Закон України «Про медіа» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>

12. План реалізації у 2026 році Стратегії діяльності Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення на 2024-2026 роки URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/plan-realizatsiyi-u-2026-rotsi-strategiyi-diyalnosti-natsionalnoyi-rady-ukrayiny-z-pytan-telebachennya-i-radiomovlennya-na-2024-2026-roky/>

13. Платформа «Дія. Освіта» URL: <https://osvita.diia.gov.ua/>

Людмила Володимирівна Заславська

старший науковий співробітник наукового організаційного сектору Державної наукової установи “Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України”

04053, Україна, м. Київ, пров. Несторівський, 4

email: ludmila.zaslavska@gmail.com

Liudmyla V. Zaslavska

Senior Research Fellow of the Scientific and Organizational Sector, State Scientific Institution “Institute of Information, Security and Law of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine”

4 Nestorivskyi Lane, Kyiv, 04053, Ukraine

email: ludmila.zaslavska@gmail.com

Рекомендоване цитування: Заславська Л.В. Нормативно-правове та інституційне забезпечення інформаційної культури в умовах цифрової трансформації. *Інформація і право*. № 1(56)/2026. 2026. С. 96-106. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2026.1\(56\).357248](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2026.1(56).357248).

Suggested Citation: Zaslavska L. (2026) Regulatory and Institutional Support of Information Culture in the Conditions of Digital Transformation. *Information and Law*. 1(56)/2026. 96-106. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2026.1\(56\).357248](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2026.1(56).357248).

Дата надходження статті до редакції: 10.03.2026 р.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.03.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення): 01.04.2026 р.

~~~~~ * * * ~~~~~